

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydawniczapdn.pl

.....

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydawnicza

**Krzysztof
Garbacz**

Zielona Góra i okolice w fotografii

**Zielona Góra und seine Gegend
in Fotografie**

**Zielona Góra and its Environs
in Photographs**

**Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra 2013**

To są fragmenty albumu Krzysztofa Garbacza „Zielona Góra i okolice w fotografii”. Więcej informacji na temat publikacji Agencji Wydawniczej „PDN” w Zielonej Górze można uzyskać na stronie www.agencjawydawniczapdn.pl

Tłumaczenie
Katarzyna Trychoń-Cieślak (niem.)
Krystyna Berezowska (ang.)

Projekt okładki
Aleksandra Adamczyk

Współpraca redakcyjna
Ewa Garbacz

Korekta
Ewa Nodzyńska

Skład
Krzysztof Garbacz

© Copyright by Krzysztof Garbacz 2013

Wydanie I

ISBN 978-83-934885-5-1

Wydawca
Agencja Wydawnicza „PDN”
Zielona Góra
e-mail: kontakt@agencjawydawniczapdn.pl
www.agencjawydawniczapdn.pl

Druk i oprawa
Drukarnia Wydawnictwa „Bernardinum” Sp. z o.o.
ul. Biskupa Dominika 11, 83-130 Pelplin
tel. 58 536 17 57; fax 58 536 17 26
www.bernardinum.com.pl

Na okładce
Widok na wieżę zielonogórskiego ratusza i fragment elewacji secesyjnej kamienicy w Gubinie
Blick zum Rathausurm in Zielona Góra und Fragment der Fassade eines Sezessionshauses in Gubin
A view of the Town Hall Tower in Zielona Góra and a fragment of a Secession building in Gubin

Wszelkie prawa zastrzeżone. Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana i przetwarzana w jakiegokolwiek formie bez pisemnej zgody Agencji Wydawniczej „PDN”.

Mija dziesięć lat od czasu, kiedy z aparatem fotograficznym rozpocząłem wędrówkę po południowej części województwa lubuskiego. Rejestrowałem ciekawe elementy historycznej zabudowy miast, między innymi Zielonej Góry, Krosna Odrzańskiego, Żar, Żagania i Świebodzina, z myślą o zilustrowaniu przygotowywanych przez mnie przewodników turystycznych. Miasta te należą do tych ośrodków, których bogata historia już od wczesnego średniowiecza spleta się z dziejami Śląska, Brandenburgii i Wielkopolski.

Warto dodać, że powstanie ośrodków miejskich było poprzedzone wielokrotną penetracją tych terenów przez przedstawicieli różnych grup ludzkich, począwszy od schyłkowego paleolitu. Pozostały po nich materialne ślady, które od lat odkrywają archeolodzy. W najstarszych fazach wczesnego średniowiecza, kiedy to od VI wieku na terenach zachodniej Polski rozwijało się osadnictwo słowiańskie, obszar obecnego województwa lubuskiego w znacznym stopniu pozostawał niezasiedlony. Tylko tu i ówdzie pojawiały się wtedy pierwsze osiedla. Około połowy VII wieku zaczynają funkcjonować grody. Były to głównie obiekty nizinne, które charakteryzowały się umocnieniami w formie nasypów ziemnych lub glinianych, wzmocnionych drewnem lub kamieniami. Zwykle wokół grodów, w promieniu kilku kilometrów, zakładano osiedla otwarte. Do dziś na tym terenie zarejestrowano około dwa tysiące stanowisk wczesnośredniowiecznych. Połowa z nich była związana z ośrodkami grodowymi.

Wraz ze schyłkiem wczesnego średniowiecza następuje szereg zmian w krajobrazie osadniczym ziem polskich. Odnosi się to również do ziem zachodnich. W późnym średniowieczu powoli zanikają grody o drewniano-ziemnej konstrukcji obwałowań. Zaczynają zachodzić procesy urbanizacyjne, wzrasta aktywność klasztorów, powstają muryne zamki i kościoły, zarówno w obrębie kształtujących się miast, jak i na wsiach. W tym czasie rozwija się sieć gródków stożkowatych, które wraz z zamkami były powiązane z systemem organizacji administracji książęcej, niejednokrotnie stanowiąc siedzibę kasztelanii. Już trzynastowieczne źródła odnotowały 8 grodów kasztelańskich, które znajdowały się na terenie południowej części obecnego województwa lubuskiego. Na podstawie źródeł pisanych oraz danych archeologicznych ustalono, że pod koniec XIII wieku istniało tu 200-220 wsi, obok lokowanych miast, do których należały: Bytom Odrzański, Gubin, Koźuchów, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Szprotawa, Żagań i Żary. Ponadto na tym terenie znajdowało się kilka murowanych zamków, w większości książęcych. W XIII wieku do kilku miast sprowadzono zgromadzenia zakonne, funkcjonowało już co najmniej 13 kościołów romańskich. W drugiej połowie tego stulecia przystąpiono do budowy kilkudziesięciu kościołów wczesnogotyckich.

W XIV wieku założono wiele nowych wsi, a ich lokacja w dużym stopniu przypada na tereny dotychczas niezasiedlone, położone nad środkowym biegiem Lubszy, nad Bobrem i Odrą. W tym czasie istniało w sumie około 260-290 miejscowości. W pierwszej połowie XIV wieku miała miejsce lokacja pięciu miast, a mianowicie Otynia, Sławy, Sulechowa, Trzebiela i Zielonej Góry.

Nie wiadomo dokładnie, kiedy Zielona Góra otrzymała przywilej lokacyjny. Niestety, nie zachował się żaden

dokument poświadczający konkretną datę nadania praw miejskich. Najstarsza wzmianka, w której została ona wymieniona, pochodzi z czasów Henryka III, a zachowała się w dokumencie wydanym w Głogowie 5 marca 1302 roku. Jako miasto Zieloną Górę wymienia się w dokumencie z 28 lutego 1312 roku, odnoszącym się do spuścizny po zmarłym w 1309 roku Henryku III.

W 1323 roku Zielona Góra otrzymała z rąk księcia głogowsko-żagańskiego Henryka IV pełne prawa miejskie. Od tego czasu, na mocy prawa, w mieście mogli osiedlać się Niemcy. Osadnicy otrzymali zwolnienie z ceł oraz czynszów. W czasach Kazimierza Wielkiego Śląsk, w granicach którego leżała Zielona Góra i inne miasta południowej części województwa lubuskiego, utracił związek z Polską i przeszedł pod władanie Czech. Wówczas państwem tym rządził Jan Luksemburski, którego następcą został w 1346 roku Karol IV. Po zajęciu Czech i Węgier przez Habsburgów, w 1526 roku Śląsk znalazł się pod rządami monarchii habsburskiej. Od tego czasu na tym terenie rozpoczęły się ponaddwustuletnie rządy austriackiej administracji habsburskiej. Istotne zmiany polityczne zaszły dopiero w 1740 roku, kiedy to w wyniku wojny prusko-austriackiej Śląsk został przyporządkowany władzy pruskiej. Wojska Fryderyka II zajęły Zieloną Górę w połowie grudnia tego roku.

W wieku XIX nastąpił okres dynamicznego rozwoju przemysłowego i przestrzennego Zielonej Góry. Momentem pobudzającym ten rozwój było założenie w 1816 roku przez Anglika O'Briena pierwszej mechanicznej przędzalni wełny, a także zainstalowanie w tym samym czasie w przędzalni Carla Schädla maszyny parowej. Wskutek uprzemysłowienia produkcji włókienniczej doszło do upadku wielu zakładów rzemieślniczych i już w 1822 roku nastąpiła masowa emigracja zielonogórskich sukienników do Królestwa Polskiego. Proces uprzemysłowienia, który wywarł negatywny wpływ na dotychczasową wytwórczość opartą na tradycyjnym rzemiośle, następował w podobny sposób również w sąsiednich miastach. Ostatnie dwie dekady XIX stulecia to czas bardzo dynamicznego rozwoju przemysłowego i przestrzennego Zielonej Góry. W tym okresie bujnie rozwijało się budownictwo mieszkalne, oświatowe i socjalne, zaspokajając potrzeby miasta, którego liczba ludności na początku XX wieku przekroczyła 20 tysięcy mieszkańców.

Etap przynależności Zielonej Góry do państwa niemieckiego skończył się wraz z wkroczeniem do miasta żołnierzy Armii Czerwonej, co miało miejsce 14 lutego 1945 roku. Działania wojsk nie przyniosły większych zniszczeń miejskiej zabudowy. W tej sytuacji Zielona Góra została dość szybko zasiedlona przez polskich repatriantów po wyjeździe dotychczasowych niemieckich mieszkańców.

O dziejach Zielonej Góry, spletających się z burzliwą historią innych miast województwa lubuskiego, możemy przeczytać w licznych publikacjach naukowych i popularnonaukowych oraz w przewodnikach turystycznych. Tym razem proponuję spojrzeć na zabytki tego regionu przez obiektyw aparatu fotograficznego. Wtopione w krajobraz, interesujące obiekty zabytkowej architektury murowanej, szachulcowej i drewnianej, ukazują różnorodność i piękno materialnego dziedzictwa obszaru, który przez stulecia ulegał niemałym przemianom politycznym, społecznym i kulturowym. Jak wiemy, procesy urbanizacyjne spowodowa-

ły w ciągu stuleci szereg zmian w architekturze lubuskich miast, stąd niewiele obiektów „pamiętających” czasy swych lokacji przetrwało do dziś. Znacznie więcej zabytków pochodzi z czasów późniejszych. W sumie, na obszarze województwa lubuskiego liczba zewidencjonowanych zabytków architektury i budownictwa wraz z założeniami parkowymi, wynosi prawie 45 tysięcy.

W przypadku wielu miast okrutne piętno odcisnęły wojny, z których ostatnia – II wojna światowa przyniosła znaczne zmiany granic państwowych oraz bolesne przesiedlenia ludności. W wyniku bombardowań i walk wojsk koalicji antyhitlerowskiej z armią niemiecką w znacznym stopniu ucierpiała historyczna zabudowa wielu założeń staromiejskich. Unicestwieniu uległo wówczas wiele cennych zabytków architektury Bytomia Odrzańskiego, Żagania, Żar, Krosna Odrzańskiego, Gubina, Świebodzina, Kostrzy-

na, Ośna Lubuskiego, Sulęcina, Skwierzyny, Strzelec Krajeńskich czy Gorzowa Wielkopolskiego. Po wojnie część historycznych budowli została zburzona na polecenie ówczesnych władz wojskowych oraz cywilnych.

Dziś żyjemy w czasach budzącej się tożsamości „lubuskiej”. Wyrosło już kilka pokoleń Polaków urodzonych i wychowanych na tych terenach, emocjonalnie związanych ze swoimi „małymi ojczyznami”. Interesując się bogatą przeszłością tych ziem, coraz częściej zwracają uwagę na otaczający ich pejzaż, w którym tkwią jeszcze materialne ślady minionych epok – kościoły, zamki, ratusze, kamienice, budynki wiejskie – gospodarcze i mieszkalne, a także zespoły pałacowo-parkowe, w dużym stopniu charakterystyczne dla krajobrazu wiejskiego tego regionu. Moją intencją było zwrócenie uwagi na te miejsca i ukazanie ich na tle zmieniających się czasów.

Fast zehn Jahre sind vergangen, seitdem ich meine Wanderung durch den südlichen Teil der Wojewodschaft Lubuskie angefangen habe. Mit einer Kamera ausgestattet machte ich Aufnahmen von interessanten historischen Gebäuden bzw. deren Elementen in Zielona Góra, Krosno Odrzańskie, Żary, Żagań, Świebodzin u.a., um den von mir vorbereiteten Reiseführer illustrieren zu können. Es sind nämlich die Städte, deren reiche Geschichte seit dem frühen Mittelalter mit der Geschichte Schlesiens, Brandenburgs und Großpolens verwoben ist.

Es ist zu erwähnen, dass diese Gebiete schon seit dem Paläolithikum von Vertretern verschiedener Menschengruppen mehrmals penetriert wurden, bevor die städtischen Zentren entstanden sind. Davon zeugen hinterlassene materielle Spuren, die seit Jahren von Archäologen immer wieder entdeckt werden. In den ältesten Phasen des Frühmittelalters, also seit dem 6. Jahrhundert, als sich auf den Gebieten Westpolens slawische Ansiedlung entwickelte, blieb das Gebiet der heutigen Wojewodschaft Lubuskie weitgehend unbesiedelt. Nur hier und da erschienen damals die ersten Siedlungen. Erst um die Mitte des 7. Jahrhunderts begannen Burge zu funktionieren. Es waren vor allem in einer Niederung gelegene Objekte mit charakteristischen Befestigungsanlagen in Form von Erde- und Lehm Böschungen, die mit Holz bzw. Steinen verstärkt waren. Rund um die Burge in einem Umkreis von mehreren Kilometern gab es in der Regel offene Siedlungen. Bis heutzutage sind auf diesen Gebieten etwa zwei tausend frühmittelalterliche Stellungen aufgezeichnet worden. Die Hälfte von ihnen waren mit Burgzentren verbunden.

Der Beginn des Mittelalters brachte viele Veränderungen in der Siedlungslandschaft auf polnischem Boden. Dies galt auch für die westlichen Gebiete des Landes. Im späten Mittelalter verschwanden langsam Burge mit Böschungen aus Holz und Erde. Es begann Urbanisierungsprozess, größer wurde die Aktivität der Klöster, in den aufstrebenden Städten wie auch Dörfern wurden Burge und Kirchen aus Backstein gebaut. Zu diesem Zeitpunkt ist ein Netz von kegelförmigen Burgen entstanden, die zusammen mit Schlössern in einem System fürstlicher Administration ver-

bunden waren und oft zum Kastellaneisitz wurden. Wie die Quellen des 13. Jahrhunderts berichten, gab es auf den Gebieten des südlichen Teils der heutigen Wojewodschaft Lubuskie 8 Kastellansburge. Aufgrund der schriftlichen Quellen und archäologischen Angaben konnte festgestellt werden, dass hier Ende des 13. Jahrhunderts 200-220 Dörfer bestanden, abgesehen von solchen angelegten Städten wie: Bytom Odrzański, Gubin, Kozuchów, Krosno Odrzańskie, Lubsko, Nowe Miasteczko, Nowogród Bobrzański, Szprotawa, Żagań i Żary.

Außerdem gab es auf diesen Gebieten einige aus Ziegeln erbaute Burge, von denen die meisten im Besitz der Fürsten waren. Im 13. Jahrhundert wurden in einige Städte Ordensgesellschaften herbeigeführt. Es bestanden mindestens 13 tätige, romanische Kirchen. In der zweiten Hälfte des 13. Jahrhunderts begann man mit dem Bau von mehr als ein Dutzend frühgotischen Kirchen.

Im 14. Jahrhundert wurden mehrere neue Dörfer auf früher unbewohnten Gebieten angelegt, und zwar am mittleren Lauf des Flusses Lubsza, am Bober und an der Oder. Damals gab es insgesamt etwa 260-290 Ortschaften. In der ersten Hälfte des 14. Jahrhunderts wurden fünf Städte angelegt: Otyń, Sława, Sulechów, Trzebiel und Zielona Góra.

Wann genau Zielona Góra das Lokationsprivileg erhalten hatte, ist es nicht bekannt, denn leider blieb keine urkundliche Bescheinigung über das Datum der Verleihung der Stadtrechte erhalten. Die älteste Erwähnung Zielona Góra stammt aus der Zeit Heinrichs III. und wurde am 5. März 1302 in Głogów ausgestellt. Als eine Stadt wurde es in der Urkunde vom 28. Februar 1312, in Bezug auf das Erbe des 1309 verstorbenen Heinrich III. genannt.

1323 erhielt Zielona Góra aus den Händen Heinrichs IV., des Fürsten zu Glogau und Sagan, volle Stadtrechte. Nach dem Recht konnten sich seitdem in der Stadt die Deutschen niederlassen. Die Ansiedler waren von Zöllen und Mieten befreit. Während der Regierungszeit Kasimir des Großen verlor Schlesien, in dessen Grenzen Zielona Góra wie auch andere Städte des südlichen Teils der Wojewodschaft Lubuskie lagen, die Beziehung zu Polen und kam unter böhmische Herrschaft. In Böhmen regierte damals Johann von Luxem-

burg, dessen Nachfolger Karl IV. wurde. Nachdem Böhmen und Ungarn von den Habsburgern besetzt worden waren, blieb Schlesien seit 1526 unter der Herrschaft der Habsburger Monarchie. Für mehr als 200 Jahre begann auf diesen Gebieten die Herrschaft der österreichischen Habsburger Verwaltung. Erhebliche politische Umwandlungen fanden erst im Jahre 1740 statt, als Schlesien infolge des österreichisch-preußischen Krieges an die preußische Macht zugewiesen wurde. Mitte Dezember jenes Jahres hatten Militärtruppen Friedrichs II. Zielona Góra besetzt.

Im 19. Jahrhundert kam für Zielona Góra eine Zeit der raschen industriellen und räumlichen Entwicklung. Der anregende Moment war das Jahr 1816, als Engländer O'Brien die erste Wollespinnerei gründete. Zu der gleichen Zeit wurde Dampfmaschine in der Spinnerei von Carl Schädel installiert. Als Folge der Industrialisierung der Textilproduktion fielen viele Handwerksbetriebe. Bereits 1822 wanderten Grünberger Tuchmacher in Massen in das Königsreich Polen aus. Die negativen Auswirkungen der Industrialisierung auf die bisher bestehende traditionelle Handwerksproduktion erlebten in der gleichen Weise die benachbarten Städte. In den letzten zwei Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts war in Zielona Góra sehr dynamische industrielle und räumliche Entwicklung zu beobachten. Damals entwickelte sich sehr energisch die Bauwirtschaft, die die Bedürfnisse dieser zu Beginn des 20. Jahrhunderts etwas mehr als 20 tausend Einwohner zählenden Stadt im Wohn-, Bildungs- und Sozialbereich befriedigen konnte.

Die Zeit, als Zielona Góra zu dem deutschen Staat gehörte, endete am 14. Februar 1945 mit dem Eintritt von Soldaten der Roten Armee in die Stadt. Da militärische Operationen glücklicherweise keine größeren Schäden an Gebäuden der Stadt verursacht haben, war es möglich, sobald die bisherigen deutschen Bewohner ihre Häuser verlassen hatten, die Stadt mit Rückkehrern aus den ehemaligen polnischen Ostgebieten zu besiedeln.

Die Geschichte von Zielona Góra ist mit der wechselvollen Geschichte der anderen Städte verflochten. Darüber kann man in vielen wissenschaftlichen bzw. populärwissenschaftlichen Publikationen und touristischen Reiseführern lesen. Diesmal schlage ich vor, auf die Sehenswürdigkeiten dieser Region durch das Objektiv einer Kamera zu schauen.

Ten years have passed since I and my camera began our pilgrimage of the south part of the Lubuskie Province. I took pictures of interesting elements of historic buildings in Zielona Góra, Krosno Odrzańskie, Żary, Żagań and Świebodzin having in mind illustrations for the already prepared guidebooks. The towns were places where rich history has intertwined with the history of Silesia, Province of Brandenburg and Greater Poland since medieval times.

It is worth mentioning that before the towns developed they were penetrated by various groups of people starting with the end of Upper Paleolithic era. The archeologists have been finding traces of this process for ages. In the last stages of early Middle Ages, since the 6th century Slavic set-

Meine Absicht war, interessante historische, in diese Landschaft eingebettete Objekte der Backstein-, Fachwerk- und Holzarchitektur zu zeigen und gleichzeitig auf die Vielfalt und Schönheit des materiellen Erbes dieser Region, die im Laufe der Jahrhunderte große politische, soziale und kulturelle Wandlungen erfuhr, aufmerksam zu machen. Wie bekannt, verursachten die Urbanisierungsprozesse im Laufe der Jahrhunderte eine Reihe von Veränderungen in der Architektur der Städte in der Wojewodschaft Lubuskie. Aus der Zeit der Stadtlokalisation sind nur ganz wenige Bauobjekte erhalten geblieben. Deutlich mehr Bauwerke stammen aus späteren Zeiten. Die Gesamtzahl der in der heutigen Wojewodschaft Lubuskie eingeschriebenen Architektur- und Baudenkmäler samt Parkanlagen beträgt 45 tausend Objekte.

Das Schicksal vieler Städte war durch grausame Kriege geprägt. Der Zweite Weltkrieg brachte bedeutende Änderungen in den Staatsgrenzen wie auch schmerzhaftes Aus- und Umsiedlung der Bevölkerung. Infolge der Bombardierungen und Operationen der kämpfenden Truppen der Anti-Hitler-Koalition gegen deutsche Armee haben mehrere von historischen Altstadtgebäuden stark gelitten. Viele wertvolle Denkmäler in Bytom Odrzański, Żagań, Żary, Krosno Odrzańskie, Gubin, Świebodzin, Kostrzyn, Ośno Lubuskie, Sulęcín, Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie und Gorzów Wlkp. wurden vernichtet. Ein Teil von historischen Gebäuden wurde nach dem Krieg im Auftrag der damaligen militärischen und zivilen Kompetenzträgern abgerissen.

Heute leben wir in einer Zeit des Erwachens der „Lebuser“ Identität. Nach dem Krieg sind in dieser Region mehrere Generationen von Polen aufgewachsen, die hier geboren wurden, die Schule besuchten, arbeiten und ihr Zuhause haben. Da sie mit ihrer „kleinen Heimat“ emotionell verbunden sind, interessieren sie sich für die reiche Geschichte dieser Gebiete und materielle Spuren vergangener Epochen: Kirchen, Schlösser, Rathäuser, Einzelbauten wie auch Komplexe von Wohn- und Wirtschaftsgebäuden, Schloss- und Parkanlagen, die für die ländliche Landschaft dieser Region charakteristisch sind. Um dem wachsenden Interesse entgegenzukommen, habe ich mir vorgenommen, die sehenswerten Orte und historischen Objekte im Zeitwandel zu zeigen.

lements developed on the western parts of Poland, however, the territory of the present Lubuskie Province was mostly not inhabited. Here and there the first settlements appeared and around half of the 7th century the first forts emerged. These were lowland buildings which were strengthened by earth or earthenware dykes fortified by wood and stones. Open settlements usually grew around the forts in a distance of a few kilometers. There have been found around two thousand early medieval historic sites up till today; half of which were linked with the forts.

When the early Middle Ages was coming to an end, many changes occurred in the settlements of Polish land. This also refers to the Western Territories. In the late medieval period strongholds built of wood and earth ceased giving

Zielona Góra. Fragment Starego Rynku z ratuszem
 Fragment des Altmarktes mit dem Rathaus
 A fragment of the Old Market Square and the Town Hall

Zielona Góra. Spojrzenie na ulicę Lisowskiego
 Blick in die Lisowski-Straße
 A view at Lisowski Street

Zielona Góra. Otoczenie Starego Rynku, zabudowa ulicy Masarskiej
Umgebung des Altmarktes, Gebäude in der Masarska-Straße
The surroundings of the Old Market, buildings at Masarska Street

Zielona Góra. Gotycka konkatedra pw. św. Jadwigi przy placu ks. bp. W. Pluty (s. 17-18)
 Gotische Konkathedrale St. Hedwig am W. Pluta-Platz (S. 17-18) / The Gothic Concathedral of Saint Hedwig at the W. Pluta Square (pp. 17-18)

Zielona Góra. Wnętrze prezbiterium i prospekt organowy w konkatedrze pw. św. Jadwigi
Altarraum und Orgel-Prospekt in der Konkathedrale St. Hedwig / The sanctuary and organ prospect inside the Saint Hedwig Concathedral

Zielona Góra. Ulica Żeromskiego z zabytkowymi kamienicami i współczesną rzeźbą Bachusa
 Żeromski-Straße mit historischen Bürgerhäusern und zeitgenössischer Bacchus-Statue
 Historic buildings at Żeromski Street, a contemporary statue of Bacchus

Nowy Kisielin. Pseudobarokowa willa z 1910 r. / Pseudobarockvilla von 1910 / A 1910 Pseudo-baroque edifice

Nietków. Park – zwieńczenie bramy / Park – Torbekrönung
Park – gate atop

Laski. Fontanna w parku dworskim / Zierbrunnen im Gutshofpark
A fountain in the Manor park

Laski. Klasycystyczny dwór z początku XIX w. / Klassizistisches Herrenhaus aus dem frühen 19. Jh.
Classical mansion from the beginning of the 20 century

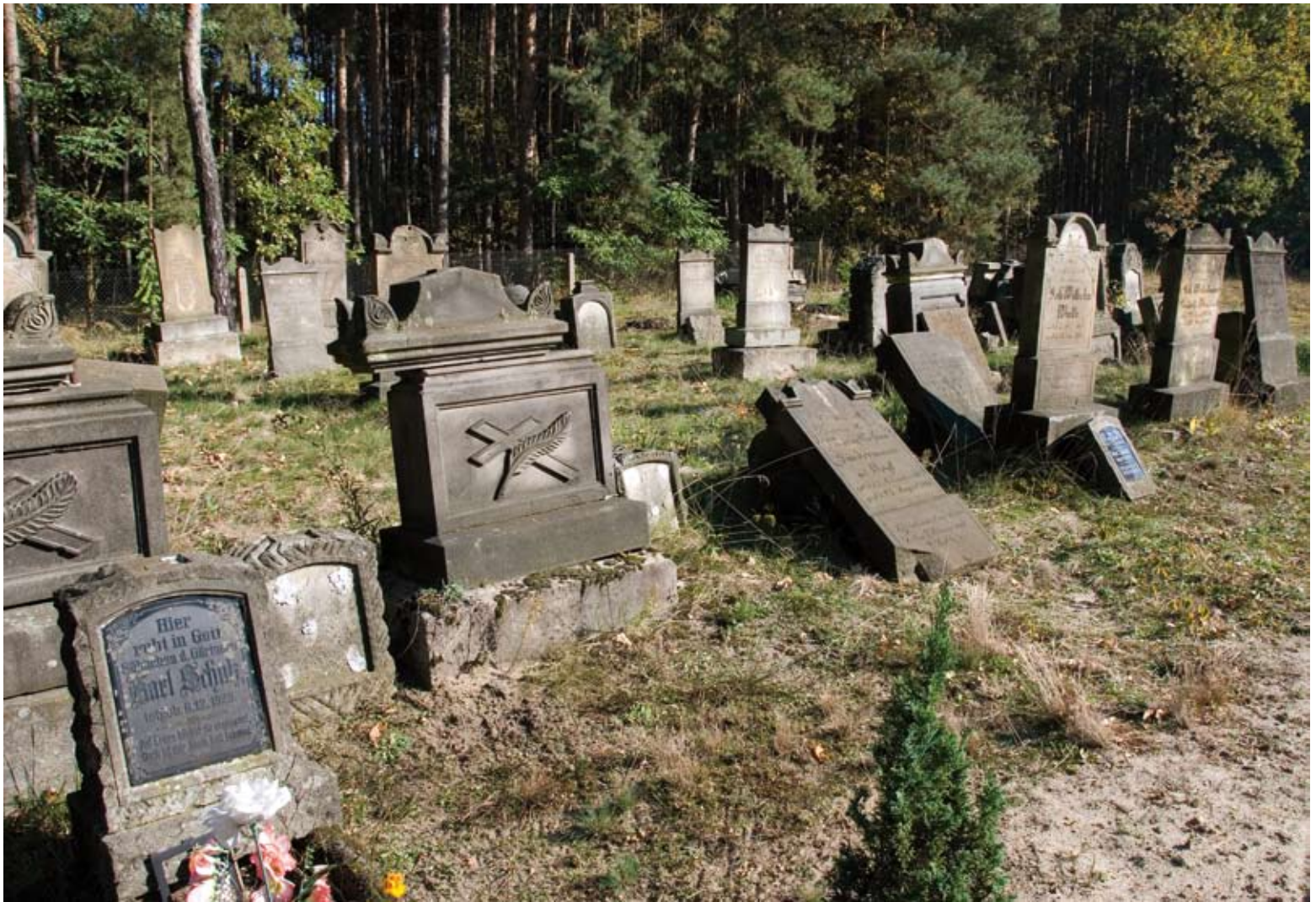

Letnica. Kościół zbudowany w latach 1572-1579 i płyta nagrobna.
Obok dawny zbór ewangelicki z 1819 r.
Kirche aus den Jahren 1572-1579 und eine Grabplatte.
Daneben die ehemalige evangelische Kirche von 1819
The church built in 1572-1579 and a tombstone.
Nearby a former protestant church

Nowogród Bobrzański. Kościół z XIII w.,
kilkakrotnie przebudowywany
Kirche aus dem 13. Jh., später mehrmals umgebaut
13th century church rebuilt a few times

Kaczenice. Dawny cmentarz ewangelicki
Ehemaliger evangelischer Friedhof
A former Evangelical Cemetery

Dragowina. Pieta we wnęce bramy przykościelnej
Pieta in der Nische des Kirchentores
Pieta in the niche of the church gate

Sulechów. Kamieniczki przy Starym Rynku / Historische Bürgerhäuser am Altmarkt / Tenements historic buildings at the Market Place

Sulechów. Dawny zbór kalwiński zbudowany w latach 1752-1765
Ehemalige kalvinische Kirche aus den Jahren 1752-1765
Former Calvin's Community Center built between 1752-1765.

Sulechów. Fontanna przy ratuszu
Zierbrunnen am Rathaus
The fountain situated by the Town Hall

Sulechów. Renesansowy ratusz,
kilkakrotnie przebudowywany
Renaissance-Rathaus,
in den letzten Jahrhunderten
mehrmals umgebaut
Renaissance Town Hall
rebuilt a few times

Sulechów. Renesansowy
zamek z gotycką wieżą
Renaissance-Schloss
mit gotischem Turm
Renaissance castle
and the Gothic tower

To są fragmenty z
Agencji Wy

Kłępsk. Kościół z XIV w., przebudowany w XVI w., z wieżą z 1657 r. / Kirche aus dem 14. Jh., im 16. Jh. umgebaut, mit dem Turm von 1657
 14th century church rebuilt in the 16th century , the tower built in 1657

Kalsk. Pałac wzniesiony około 1700 r., rozbudowany w XIX i XX w. Późnogotycki kościół z wieżą z 1826 r. (s. 77)
 Schloss, um 1700 erbaut, im 19. und 20. Jh. erweitert.
 Spätgotische Kirche mit dem Turm von 1826 (S. 77)
 The palace built around 1700, expanded in the 19th and 20th centuries. Late Gothic church with a 1826 tower (p. 77)

Kargowa. Ratusz z 1856 r. / Rathaus von 1856 / The Town Hall built in 1856

Świebodzin. Fragment zabudowy przyrynekowej. Kościół z drugiej połowy XV w., odnowiony w latach 1850-1858
 Einige von Gebäuden am Altmarkt. Kirche aus der zweiten Hälfte des 15. Jhs., 1850-1858 renoviert
 Some Market Place buildings. The church of the second half of the 15th century renovated in the years 1850-1858

Łagów. Zamek z XIV w., kilkakrotnie rozbudowywany. Widok z wieży
 Schloss aus dem 14. Jh., mehrmals erweitert. Die Aussicht von dem Schlossturm
 A 14th century castle which was rebuilt a few times. A view from the Castle Tower

Krosno Odrzańskie. Pejzaż nadodrzański
Die Oder-Landschaft / Odra landscape

Czetowice. Kościół zbudowany w XVI w.
Kirche aus dem 16. Jh. / A church built in the 16th century

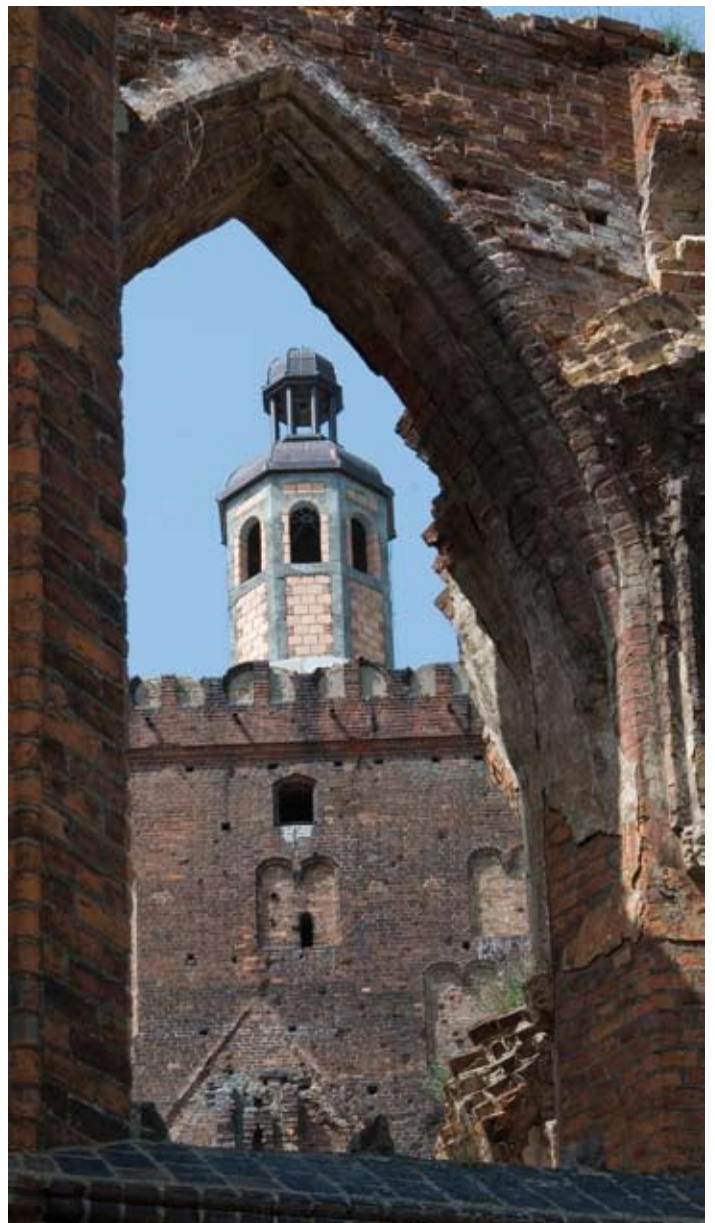
>

Krosno Odrzańskie. Zamek z XIV-XV w., przebudowany na początku XVI w.
Schloss aus dem 14.-15. Jh., im frühen 16. Jh. umgebaut
Castle from the 14-15th century, rebuilt at the beginning of the 16th century

Krosno Odrzańskie. Kościół z XIII w., rozbudowany w XIV i XV w.
Kirche aus dem 13. Jh., im 14. und 15. Jh. erweitert
Church built in the 13th century, extended in the 14 and 15th centuries

Gubin. Ruiny gotyckiej fary i późnorenesansowy ratusz po odbudowie w latach 1976-1986
 Ruine gotischer Pfarrkirche und Spätrenaissance-Rathaus nach dem Wiederaufbau 1976-1986
 The ruins of the Gothic pharny church and the late Renaissance Town Hall after renovation in the years 1976- 1986

Żary. Gotycki kościół z 1308 r., rozbudowany w XV, XVI i XVII w.
 Gotische Kirche von 1308, im 15., 16. und 17. Jh. erweitert
 A 1308 Gothic church, expanded in the 15, 16 and 17th centuries

Żary. Wieża Wartownicza, zapewne z końca XIII w.
 Wachturm, wahrscheinlich aus dem späten 13. Jh.
 A Guard Tower, probably dating the end of the 13th century

Żary. Fragment średniowiecznego muru obronnego / Fragment mittelalterlicher Wehrmauer / Fragment of Medieval town fortifications

Biedzychowice Dolne. Kościół z pierwszej połowy XIII w. / Kirche aus der ersten Hälfte des 13. Jh.
 A Church from the first half of the 13th century

Bieniów. Fragment płyty epitafignej z XVII w. / Grabsteinfragment mit Inschrift aus dem 17. Jh. / Epitaph fragment from the 17 th century

Dębinka. Kościół z początku XIV w., z wieżą z XVI w. / Kirche aus dem frühen 14. Jh., mit dem Turm aus dem 16. Jh.
Church built at the beginning of the 14th century, the tower dating 16th century

Żagań. Średniowieczny kościół parafialny, w czasach nowożytnych
kilkakrotnie rozbudowywany (s. 115)
Mittelalterliche Pfarrkirche, in der Neuzeit mehrmals erweitert (S. 115)
A Medieval parish church which was rebuilt a few times (p. 115)

Żagań. Fragmenty wnętrza dawnego klasztoru z biblioteką
Fragmente des Innenraums des ehemaligen Klosters – die Bibliothek
A fragment of the interior of the former monastery and the library

Bożnów. Kościół z drugiej połowy XIII w., z wieżą z XV w.
Kirche aus der zweiten Hälfte des 13. Jh. mit dem Turm aus dem 15. Jh.
A church from the second half of the 13th century, the tower dating the 15th century

Jelenin Górny. Płyta epitafijna na elewacji świątyni
Epitaph an der Kirchenfassade
The elevation of the church – an epitaph

Gorzupia Dolna. Renesansowe płyty nagrobne na elewacji kościoła / Renaissance-Grabplatten an der Kirchenwand
Renaissance tombstones placed on the church building

Witków. Kościół wzniesiony na początku XIV w., przebudowany w 1521 r. / Kirche aus dem frühen 14. Jh., 1521 umgebaut
Church erected at the beginning of 14th century, rebuilt in 1521

Nowa Sól. Wieża ratuszowa i fragment zabudowy miejskiej / Rathausurm und Fragment von Gebäuden in der Stadt
Town Hall tower and some town buildings

Studzieniec. Kościół z drugiej połowy XIII w. / Kirche aus der zweiten Hälfte des 13. Jh. / Church dated from the second half of the 13th century

Koźuchów. Turniej rycerski. Widok na obwarowane średniowieczne miasto z kościołem, zamkiem i basztą Bramy Krośnieńskiej
 Rittertunier. Blick auf die befestigte mittelalterliche Stadt mit Kirche, Schloss und Bastei des Crossener Tores
 Knights Tournament. A view on the fortified Medieval town, the church, castle and the Krosno Gate Donjon

Bytom Odrzański. Elementy historycznej zabudowy rynku / Historische Gebäude am Altmarkt / Historic buildings at the Market Place

< Bytom Odrzański. Ratusz zbudowany w latach 1602-1609
Rathaus von 1602-1609 / Town Hall built in the years 1602-1609

Siedlisko. Ruiny rezydencji z lat 1597-1618 i mauzoleum zbudowane po 1900 r.
 Reste einer Residenz aus den Jahren 1597-1618 und Mausoleum, nach 1900 erbaut
 The ruins of the residence dating 1597-1618. The 1900 Mausoleum

Siedlisko. Aleja biegnąca wzdłuż Odry pod zamkiem
 Die Allee längs der Oder, unterhalb von dem Schloss
 An avenue situated under the castle at the Odra River

Wschowa. Otoczenie
gotycko-barokowego
kościół parafialnego
Umgebung der gotisch-
barocken Pfarrkirche
The surroundings of
the Gothic and Baroque
Parish church

TO JEST FRAGMENT KSIĄŻKI
WYDANEJ NAKŁADEM

AGENCJI WYDAWNICZEJ

Z CAŁĄ NASZĄ OFERTĄ WYDAWNICZĄ MOŻNA
ZAPOZNAĆ SIĘ NA STRONIE:

agencjawydawniczapdn.pl

.....

..... OPOWIADAMY O HISTORII MIEJSC, RZECZY I LUDZI

..... DOKUMENTUJEMY, BY OCALIĆ OD ZAPOMNIENIA

..... NASZE KSIĄŻKI DAJĄ WIEDZĘ I REFLEKSJĘ

agencjaPDN
wydawnicza